

Globaali etiikka ja kulttuuriset erot

Kukaan ei kiellä, että on olemassa erilaisia kulttuureja, joissa on vallalla erilaisia uskontoja ja erilaisia eettisiä käsityksiä. Yhtä suuri yksimielisyys näyttää vallitsevan siitä, että voimme ymmärtää mitä ihmiset sanovat tai tekevät mikäli (niin kuin Wittgenstein sanoi) ymmärrämme sen osana heidän elämänmuotoaan. Ymmärrämme että ravintolan asiakas maksaa laskuaan vain ymmärtämällä kuinka luottokortti-instituutio toimii. Ymmärrämme mitä marttyyri teki vain tarkastelemalla sitä yhteydessä hänen uskoonsa siitä, että kuoleman jälkeinen elämä tarjoaa hyvityksen, sekä vakaumukseen siitä, että on synti kieltää uskonsa julkisesti, vaikka vain teeskennellystikin, ja niin edelleen.

Johtaako väite, että meidän on mahdollista ymmärtää toisten ihmisten tekemisiä ja sanomisia vain heidän elämänmuotojensa kontekstissa, meidät vaikeuksiin kun yritämme ymmärtää ihmisiä, joiden elämäntapa poikkeaa selvästi omastamme? Esimerkiksi professori Karl-Otto Apel on kirjoittanut, että on paradoksaalista väittää löytävän kulttuureja, joiden ajattelutavat ovat tyystin yhteismitattomia meidän kulttuurimme ajattelutapojen kanssa, ja samaan aikaan väittää, että voimme oppia ymmärtämään erilaisissa yhteiskunnissa eläviä ihmisiä vain heidän elämänmuotonsa tarjoamassa kontekstissa. Onko Apel oikeassa? Yritän osoittaa, miksi on eri asia ymmärtää elämänmuotoa kuin omaksua tai hyväksyä se.

Ymmärtävätkö eri kulttuurien ihmiset todella toisiaan? Myönteinen vastaus näyttää tietyssä mielessä niin itsestään selvältä, että filosofinen keskustelu asiasta voi vaikuttaa turhalta. Kun Laurens Van der Post ylisti busmanneja, koska he olivat niin lähellä luontoa ja niin lempeitä ja ystävällisiä, hän varmasti ymmärsi heitä? Eikö ole selvää, että historian saatossa monet kulttuurit ovat vaikuttaneet toisiinsa, jopa kääntyneet toisen kulttuurin tavoille, koska ne vakuutuivat vieraassa kulttuurissa kehitellyistä ajatuksista. Eikö tämä edellytä, että ihmisten oli ensin ymmärrettävä vieraiden kulttuurien ajatusmallit ja uskomukset, jotta he saattoivat päättää niiden omaksumisesta?

Ihmiset eivät kuitenkaan ole yhtä vakuuttuneita silloin, kun vieraan kulttuurin uskomuksia ja tekemisiä arvostellaan yhteiskunnissa, joilla on erilainen perinne ja kulttuuriperintö. Esimerkiksi useat Aasian ja Lähi-idän yhteiskunnista ovat viime vuosina paheksuneet länsimaiden niiden ihmisoikeustilanteesta esittämää arvostelua vetoamalla siihen, että amerikkalaiset ja eurooppalaiset eivät ymmärrä mitä kyseisissä maissa tapahtuu, koska maiden kulttuuriset ennako-oletukset poikkeavat toisistaan. Väitteet perustuvat tällöin ajatukseen, että satunnaisista historiallisista seikoista johtuen amerikkalaisten ja eurooppalaisten universaaleina pitämät moraaliset ja poliittiset periaatteet saivat hallitsevan aseman yhdessä omailemaisessa kulttuuritraditiossa, nimittäin modernissa läntisessä Euroopassa. Paheksujat eivät kiellä, etteivätkö kyseiset periaatteet voisi olla tavoittelemisen arvoi-

sia sellaisenaan, mutta pitävät kiinni näkemyksestä, ettei niillä tarvitse olla etuasemaa verrattuna toisiin perinteisiin, joissa toisenlaisilla ajatuksilla on yhtä tärkeä tai mahdollisesti tärkeämpikin rooli. Ovatko he oikeassa?

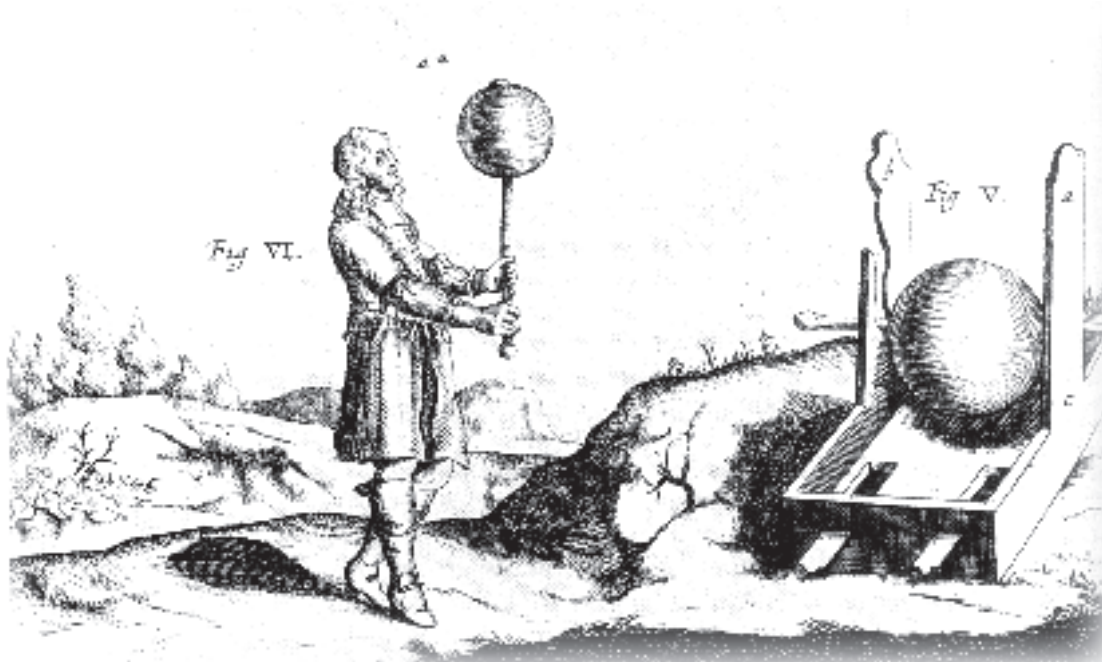
Vieläkin jyrkempiä kielteisiä näkemyksiä eri kulttuurien mahdollisuuksista ymmärtää toisiaan ovat kahden edellisen vuosikymmenen aikana esittäneet, ironista kylä, jotkin ryhmät monikulttuurisuudella ylpeilevissä yhteiskunnissa (esimerkiksi Yhdysvalloissa). Niin kuin tiedämme, etniset vähemmistöt, ja jopa jotkut feministiset ryhmät, ovat syyttäneet yhteiskuntaa tai julkisia instituutioita siitä, että ne vaalivat arvoja, joita vähemmistö pitää vallassa olevan enemmistön arvoina (Yhdysvaltojen tapauksessa kyse on valkoisten kristittyjen miesten arvoista.). Tällaiset enemmistöt eivät ymmärrä (eivätkä voikaan ymmärtää?) vähemmistöjä.

Näitä asenteita arvioidaksemme täytyy tarkastella sitä, voivatko ulkopuoliset arvostella jossakin tietyssä kulttuurissa hyväksytyjä tekoja ja eettisiä periaatteita. Kysymystä ei tällöin aseteta kansainvälisen lain tai korrektiuden vaan puhtaasti ymmärtämisen näkökulmasta: Missä määrin ulkopuolinen, joka ei ole omaksunut jonkin vieraan yhteiskunnan keskeisiä moraalisia periaatteita ja uskomuksia, voi ymmärtää, arvottaa tai arvostella kyseisen kulttuurin tekemisiä? Millä perusteella me ylipäätään erotamme kulttuurit toisistaan? Onko ehkä olemassa globaaleja tai universaaleja eettisiä periaatteita, joiden pohjalta meidän on sopivaa arvostella toisia yhteiskuntia?

Ennen kuin pohdimme tätä keskeistä kysymystä, meidän on syytä luopua kahdesta yleisestä kyseiseen ongelmaan liittyvästä virheellisestä käsityksestä. Ensimmäinen on ajatus, että olemme itse parhaita oman kulttuurimme tuntijoita. Toinen on uskomus, että mikäli kaksi ihmisryhmää mieltää ja arvottaa maailman eri tavoin, niiden voidaan sanoa elävän eri maailmoissa.

Ymmärrämmekö itse parhaiten omaa kulttuuriamme?

Monien mielestä myönteinen vastaus on taas itsestään selvä. Voidaan ajatella, että samalla tavoin kuin kieltä äidin-kielenään puhuva on se, jonka puheenparsi on kyseistä kieltä puhtaimmillaan, jonkin yhteiskunnan kulttuuri on

sitä millaisena normaali tuon yhteiskunnan jäsen sitä pitää. Kun me vierasmaalaiset kuuntelemme Finlandia-hymniä, emmekö oletakin sen ilmentävän suomalaista kulttuuria, koska Sibelius tunsi sen? Rohkenen väittää, että ilmentäminen on eri asia kuin ymmärtäminen, ja että monien meistä ei voi sanoa ymmärtävän hyvin omaa kulttuuriamme.

Ymmärtämisen luonteeseen kuuluu usein se, että sijoitamme yleisten käsitteiden alle sen asian tai ilmiön piirteet, jota yritämme ymmärtää, ja arvioimme sitten mahtaako se niiden piirteiden perusteella eroata muista asioista tai ilmiöistä. Esimerkiksi sen ymmärtäminen mitä elämä (elossa oleminen) on, tarkoittaa paitsi sitä, että kyetään erittelemään piirteitä, jotka on kaikilla elävillä olennoilla, myös sitä että kyetään erittelemään piirteitä, joita tavataan vain elävillä olennoilla. Tuttuus, tai niin sanottu intuitiivinen käsittäminen, ei sinällään paljasta mitä olemme käsittäneet. Selittäessämme omaa kulttuuriamme kiinnitämme usein huomiomme piirteisiin, jotka ovat meille tuttuja ja rakkaita. Koska emme tiedä riittävästi toisista kulttuureista erehdymme luulemaan, että kyseiset piirteet ovat ainutlaatuisia.

Otetaanpa esimerkki. Jokin aika sitten kuulin herkän, lahjakkaan lähes 80-vuotiaan japanilaisen naistaiteilijan haastattelun. Hän ei ole ahdasmielinen eikä kansalliskiihkoilija. Täytettyään 70 hän päätti asua vuokralaisena toscanalaisen perheen luona siitä yksinkertaisesta syystä, että hän piti Italiasta. Äskettäin hän asui jonkin aikaa Perussa Andien intiaanien luona sekä Nepalín vuoristolaisen keskuudessa. Hänen kukka-aiheisia maalauksiaan ihaillaan. Ne ovat tyyliltään moderneja mutta ilmaisevat jotakin, mikä on hyvin tyypillistä japanilaiselle perinteelle. Väitän, että tämä ei silti tarkoita, että hän ymmärtää kyseisen perinteen vahvuudet ja heikkoudet. Kun häneltä kysyttiin, mikä häntä viehätti Perun intiaanien ja Nepalín tiibetiläisten kulttuurissa, hän vastasi, että heillä oli yhä läheinen kosketus luontoon, että he ”suunnistivat elämässä hyönteisten tai lintujen lailla, eivät niinkään teorioiden avulla” ja että heissä oli lempeyttä ja kärsivällisyyttä, jonka avulla he olivat pystyneet tulemaan toimeen karun luonnon ja ankarien hallitsijoiden kanssa. Nainen koki olevansa heidän hengenheimolaisensa. Sitten hän sanoi

suureksi hämmästyksekseni, että nyt kun tiedämme, että Amerikan intiaanit tulivat Aasiasta Beringin meren yli, ymmärrämme että Amerikan intiaaneille ja Nepalín serpoille yhteinen kulttuuri, joka perustuu pikemminkin elämiseen sopusoinnussa luonnon kanssa kuin sen alistamiseen, oli mongolialainen, ja juuri se yhdisti häntä vuoristokansoihin. Hän sanoi ymmärtävänsä heitä, koska heillä oli yhteinen kulttuuri.

En epäile, etteikö tämän japanilaismaalarin yhteenkuuluvuuden tunne Perun intiaanien tai serpojen kanssa ollut aitoa. En myöskään epäile, etteivätkö nämä kansat elä luonnonläheistä elämää ja etteivätkö he ole lempeitä ja kärsivällisiä. Myönnän myös, että nämä piirteet olivat tärkeitä perinteisessä japanilaisessa kirjallisuudessa. Haluan kyseenalaistaa vain sen, miten tuo taiteilija erottaa kulttuurit toisistaan – toisin sanoen hänen tapansa olettaa, että oli olemassa yksi kulttuuri, jonka hän ja nuo kaksi niin kovin kaukana toisistaan elävää yhteisöä olivat omaksuneet sekä olettamuksen siitä, että kulttuurinen identiteetti osui yhteen rodullisen identiteetin kanssa.

Olen elänyt Euroopassa riittävän kauan tietääkseni, että monet eurooppalaiset erityisesti Itä-Euroopassa eivät miellä mongoleja lempeiksi ja kärsivällisiksi. Heidän käsityksensä mongoleista ei näytä perustuvan omakohtaisiin kokemuksiin niin kuin mainitsemallani japanilaistaiteilijalla, vaan tarinoihin mongolien ammoisista hyökkäyksistä, tarinoihin 1300-luvulla eläneestä julmasta Timurista, tai jopa mongolien johtamista tataareista, ellei sitten menty vielä tuhat vuotta ajassa taaksepäin tarinaan Attilasta ja hunneista, jotka mongolien lailla olivat idästä tulleita valloitushaluisia paimentolaisia. Ihmiset eivät tällöin ajattele hienostuneita, taidetta rakastavia moguleita, jotka rakensivat kehittyneen sivilisaation Intian niemimaalle. Monet niistä muista Aasian mongolikansoista, jotka joutuivat tekemisiin japanilaisten fasistien kanssa toisessa maailmansodassa, tai sittemmin maailmankaupan kilpakentillä, eivät suinkaan hyväksyisi väitettä siitä, että heitä yhdistää japanilaisiin lempeys, kärsivällisyys ja rakkaus luontoon.

Sen enempää japanilaisen maalarin romanttinen käsitys mongolirodusta kuin eurooppalaisten sitä kohtaan tuntema pelko ei täytä ymmärtämisen ehtoja, vaikka molem-

mat kumpuavisivatkin suorista henkilökohtaisista kokeuksista. Japanin kulttuurin pitäminen lempeänä ja kärsivällisenä on parhaimmillaankin yksisilmäistä. Vaikeuksiin ajaututaan myös silloin, kun se oletetun rodullisen yhteyden perusteella kytketään kaukaisiin ja etäisiin kulttuureihin.

Voimme reagoida aidosti ja tuntea vetoa johonkin meitä ympäröivään tietämättä mihin oikeastaan reagoimme, saati sitä, onko kyse juuri meidän kulttuurillemme tyypillisestä asiasta. Useimmat kulttuurit rakentuvat ristiriitaisista aineksista: ne ovat lempeitä ja julmia, niissä vallitsee järjestys ja kaaos, ne nostavat esiin joitakin asioita ja tukahduttavat toisia. Kulttuurin historian eri vaiheissa eri puolet kulttuurista korostuvat. Vielä tätäkin tärkeämpää on muistaa, että perinne voi muuttua paitsi ulkoisten vaikutteiden seurauksena myös ohjatusti sisältä käsin. Muutamme tapaamme hahmottaa asioita sekä tekemisiämme kaikille yhteisessä maailmassa.

Elämme eri maailmoissa mikäli näemme asiat eri lailla?

Vieraiden kulttuurien arvostaminen ja erilaisten näkökulmien tunnustaminen ja pitäminen oikeutettuina, samoin kuin arvojärjestelmien moninaisuus on saanut monet 1900-luvun viimeisellä neljänneksellä väittämään, että ryhmät, joiden arvot ja elämäntapa poikkeavat toisistaan, elävät kirjaimellisesti eri maailmoissa. Kukaan ei varmaankaan ajattelisi, että rinnakkain seisovat liki- ja kaukonäköinen henkilö katselevat eri maailmoja, vaikka likinäköinen näkeekin paljon vähemmän kuin kaukonäköinen, ja erottaa etäällä olevat esineet vain hämärästi siinä missä kaukonäköinen erottaa paljon enemmän yksityiskohtia matkankin päästä. Mikäli likinäköinen kävelee kaukas hän törmää esineisiin, joita hän ei aiemmin havainnut.

Tunnettu ranskalainen filosofi Michel Foucault osoitti yhteiskunnan valtarakenteen ja ihmisten tietämyksen välillä vallitsevan yhteyden. Vaikka hän käsittääkseni olikin realisti mitä tuli maailmaan, monet hänen ajatuksistaan vaikuttaneet eivät ainoastaan väitä, että ihmisten teoriat maailmasta ovat sosiaalisia konstruktioita, vaan myös, että maailma itse on jokaiselle ryhmälle erilainen sosiaalinen konstruktio. Tästä aiheesta on viime vuosina käyty kiivasta keskustelua, enkä aio tässä yhteydessä syventyä siihen yksityiskohtaisesti. Haluan kuitenkin tehdä selväksi kantani tässä asiassa ennen kuin ryhdyn käsittelemään teemaani, joka sivuaa kyseistä aihepiiriä. Mitä tulee todellisuuteen, en ole sosiaalinen konstruktivist. Vaikka ajatuksemme ja teoriamme maailmasta ovatkin ihmisen luomia konstruktioita (ei välttämättä sosiaalisia konstruktioita, koska kaikki ajatukset eivät ole sosiaalisesti määrittäneitä tai muotoiltuja), silti vain pienen pieni osa maailmaa, tai maapalloa, on meidän tekoamme. Olisi typerää väittää, että aurinkokunta olisi aikaansaannostamamme samalla tavalla kuin esimerkiksi oikeusjärjestelmä.

Se, miten me havaitsemme maailman ja kuvailemme sitä, riippuu lukuisista ehdoista: meille ilmeisistä fysiologisista ehdoista, historiallisista ja sosiaalisista ehdoista, jotka voimme oppia tuntemaan tutkimuksen avulla, sekä ehdoista jotka määräävät siitä kuinka voimme saada tietoa harkinnan ja pohdiskelun avulla. Siksi nämä ehdot muokkaavat havaitsemaamme maailmaa ja tapaamme tutkia sitä, samoin kuin löytämiämme uskottavia totuuksia. Silti on helppo käsittää, että maailma on jotakin mikä oli olemassa jo ennen kuin ihmiset ilmestyivät maapallolle, ennen kuin he alkoivat kehittää maailmaa koske-

via ajatuksiaan ja teorioitaan. Tiettyjä asioita tapahtuu maailmassa meidän tietämättämme; asioiden välisissä suhteissa on lisäksi säännönmukaisuuksia, jotka pätevät eri tyyppisten tapahtumien välillä, ja ne voidaan muotoilla osuvasti usealla eri tavalla. Saatamme kohdata ihmisiä, jotka vaalivat hyvin erilaisia uskomuksia ja teorioita kuin me itse ja silti käsittää, että he viittaavat samoihin tapahtumiin ja ilmiöihin, joita mekin pohdimme.

Tämän osion lopuksi haluaisin lyhyesti puolustaa kolmea filosofista näkemystä. Usein niitä siteerataan väärin perustein puolustettaessa ajatusta todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta tai "post-modernista" relativismista. Ensimmäinen on näkemys, jota usein hiukan harhaanjohtavasti kutsutaan Duhem Quine -teoriaksi: ei ole olemassa neutraalia kokemusainesta, johon teoriat eivät olisi vaikuttaneet, mistä johtuen yksikään kokemus ei ole riippumaton kokijan vaalimien uskomusten muodostamasta järjestelmästä. Tämä näkemys, joka on mielestäni osuva noin yleisesti ottaen, sotii sitä ajatusta vastaan, että todellisuudesta voi olla vain yksi oikea teoria. Näkemys on kuitenkin tyystin sopusoinnussa realismin kanssa, eikä se suinkaan ole yksinomaan kytköksissä 1970-luvulla yleistyneeseen muodikkaaseen post-modernismiin vaan on vaikuttanut jo pitkän aikaa (vähintäänkin vuosisadan). Ranskalainen fyysikko Duhem aloitti vuonna 1894 esseensä nimeltä "Joitakin mietteitä kokeellisesta fysiikasta" lauseella "ei ole olemassa havaintoa, johon teoriat eivät olisi tavalla tai toisella vaikuttaneet". Silti Duhem oli realisti.

Toinen näkemys, jonka erheellisesti ajatellaan tukevan post-modernia anti-realismia on Wittgensteinin selonteko siitä, kuinka näkeminen on "näkemistä jonakin" (*sehen ... als*). Pohtiessaan ymmärtämistä teoksessaan *Filosofisia tutkimuksia* Wittgenstein osoitti, mikä merkitys kokemuksillemme on sillä, että näemme saman asian eri tavoin eri aikoina. Saatamme esimerkiksi nähdä piirretyn kuvion milloin ankkanä, milloin jäniksenä. Tätä havaintoa ovat monet siteeranneet eivät vain puolustaakseen ajatusta, että on olemassa useita erilaisia tapoja nähdä sama asia, vaan myös tukeakseen näkemystä, että on mahdotonta viitata johonkin objektiivisesti olemassa olevaan. Haluan tässä yhteydessä kiinnittää huomiota siihen, että Wittgensteinin alkuperäisessä tekstissä väite, jonka mukaan kaikki "nähdään jonakin", sisältää oletuksen, että on objektiivisesti olemassa jotakin, minkä henkilö näkee. Esimerkiksi näen saman piirustuksen ensin kaksikulotteisena kuviona, sitten kuutiona, jonka oikea kylki on auki. Paperilla on piirustus, joka on olemassa objektiivisesti havainnostani riippumatta; juuri siihen viitataan, ja muutkin voivat sen nähdä. Se ei myöskään katoaisi, mikäli sulkinsi silmäni enkä enää näkisi sitä. Wittgensteinin mainitsemaa esimerkkiä ei näin voida esittää tueksi ajatukselle, että ei ole olemassa objektiivista, kaikille yhteistä maailmaa, jonka ihmiset eri kulttuureissa havaitsevat.

Kolmas näkemys on paljon vanhempi, vaikka siihen ovatkin vedonneet monet ihmisen ajattelua tutkineista nykyfilosoifeista samoin kuin modernit hermeneutiikan puolestapuhujat: Leibnizin näkökulma-käsite. Se esiintyy hänen vuonna 1715 julkaistussa teoksessaan *Monadologia*, ja ilmaisee kunkin yksittäisen ihmisen mielentilaa. Turvaudun tässä yhteydessä taas näkökulman käsitteeseen – ei siksi, että haluaisin puolustaa ajatusta lukuisten eri maailmojen olemassaolosta, vaan pystyäkseen kumoamaan sen väittämällä, että ne mitkä näyttävät useilta eri maailmoilta ovat vain "näkökulmia yhteen ja samaan maailmaan". Itse asiassa näkökulmien edellytyksenä on

oletus, että jokaisen yksittäisen ihmisen ajattelun ja maailman väliltä löytyy objektiivisia lakeja, jolloin meidän on mahdollista hyväksyä sekä realismi että erilaiset tavat hahmottaa maailma.

Sen enempiä Duhemin näkemys, että teoriat aina värittävät kokemuksiamme ja havaintojamme, kuin Wittgensteinin väite, että näkeminen on aina “näkemistä jonakin”, tai Leibnizin ajatus näkökulmista, ei näin tarjoa keinoja maailmaa koskevan realismin kumoamiseksi, vaikka ne korostavatkin, että eri kulttuurien ihmiset kokevat maailman eri tavoin. Kulttuurisista eroista voi aiheutua ongelmia juuri siksi, että ne nousevat esiin objektiivisessa, kaikille ihmisille yhteisessä maailmassa.

Edellyttääkö vieraan kulttuurin ymmärtäminen tai jopa sen arvosteleminen ajatusta globaalista etiikasta? Onko tällöin kyse yhteisestä rationaalisuudesta vai yhteisistä tunteista?

Johdattelun jälkeen voimme nyt tarttua aiheeseemme: globaaliin etiikkaan ja kulttuurisiin eroihin. Haluaisin nostaa esiin kaksi tähän liittyvää kysymystä. Ensimmäinen kysymys on: voimmeko arvostella toisen kulttuurin tekoja mikäli meillä on yhteinen, jopa globaali käsitys etiikasta? Toiseksi voimme kysyä rakentuuko tällaisen eettisen ymmärtämisen yhteinen tai globaali perusta yhteisen rationaalisuuden vai yhteisten tunteiden varaan?

Kumpikin kysymys on mielestäni ongelmallinen. Aloitetaan ensimmäisestä kysymyksestä. Minusta näyttää siltä, että silloin kun olemme tyytyväisiä toisten kulttuurien ihmisten tekemisiin emme juurikaan kannu huolta siitä, ymmärrämmekö heitä täydellisesti vai emme. Kun on kyse musiikista tai taiteesta tai kirjallisuudesta, joka vetoaa meihin tai tarjoaa meille mielihyvää, emme ole kovinkaan kiinnostuneita väittelemään siitä, ymmärrämmekö sitä vai emme. Toivomme, että jos meiltä jää kuulematta tai näkemättä jokin sen puoli tai jokin tärkeä yksityiskohta, ymmärrämme sen myöhemmin syvällisesti; ratkaisevaa on kuitenkin se, että meillä on kuulemaamme, näkemäämme tai lukemaamme läheinen henkinen suhde. Tämän myöntämiseksi emme tarvitse teoriaa.

Sama näyttää pätevän etiikan kysymyksiin. Minua saatavat koskettaa hyvin erilaisessa kulttuurissa elävien ihmisten teot tai asenteet, vaikka en tunne heidän rituaalejaan ja käyttäytymissääntöjään enkä siten voi olla varma, että ymmärrän mitä he tekevät. Tämän takia en kuitenkaan kiellä heitä kohtaan tuntemaani kunnioitusta, tai heidän toimintansa arvokkuutta. Ei näytä kovinkaan tärkeältä, kuinka onnistun pukemaan sanoiksi kunnioitukseni eettisen perustan.

Mutta jos satunkin olemaan tyytymätön vieraan kulttuurin ihmisen tekemisiin, minua kiinnostaa suuresti kysymys siitä, ymmärränkö oikein mitä kyseinen henkilö tekee. Vaikka olisinkin samaa mieltä J.S. Millin kanssa ja päättäisin, että parhaassakin tapauksessa voin puuttua vain toisten ihmisten “toisiin kohdistuviin” tekoihin ja että henkilön itseensä kohdistamat teot ovat hänen oma asiansa, saatan silti tuntea tarvetta perustella oikeuttani arvostella näitä toisiin kohdistuvia tekoja, koska niiden tekijän yhteiskunnan arvot poikkeavat omani vastaavista ja tuo yhteiskunta hyväksyy teon, jota minä jyrkästi vastustan.

Ensimmäinen seikka, josta meidän on syytä muistuttaa itseämme, liittyy esitykseni alussa siteeraamaani Apelin näkemykseen. Apel väitti, että jos jonkin yhteiskunnan ajatusmallit ovat yhteismitattomat omiemme kanssa, emme pysty ymmärtämään tuon yhteiskunnan ihmisten elämänmuotoja. En ole aivan varma, mitä hän tarkoittaa

”[Y]mmärtäminen ei välttämättä edellytä hyväksymistä. Se, että ulkopuolinen ymmärtää miksi kosta pidetään jossakin kulttuurissa tärkeänä, ei tarkoita, että hän suvaitsee kyseisessä kulttuurissa kostoiksi tehtyjä surmantöitä. Jos yritämme muuttaa tuon kulttuurin ihmisten näkemystä kosta, meidän ei tarvitse vedota globaaliin, universaaliin etiikkaan. Sen sijaan voimme vedota siihen, että elämme samassa maailmassa.”

yhteismitattomalla, mutta mikäli ilmaus “A ja B ovat yhteismitattomia” tarkoittaa, että A:ta ilmentävää kieltä on mahdoton kääntää B:tä ilmentäväksi kieleksi, hänen väitteensä näyttää osoittautuvan vääräksi. Kielemme sisältää paljon aineksia, jotka ovat keskenään yhteismitattomia. En millään pysty kääntämään diplomatian kieltä matematiikan kielelle, tai matematiikan kieltä koreografian kielelle. Silti diplomaattien on mahdollista ymmärtää matemaatikkoja tai koreografeja oppimalla, millaista toimintaa esiintyy kunkin ammattiryhmän piirissä, toisin sanoen kunkin elämänmuodon alueella. Eikö näin ole myös erilaisten kulttuurien keskinäisen ymmärryksen laita? Kun teemme huomioita vieraasta kulttuurista voimme panna merkille että (A) ihmiset tuossa kulttuurissa tekevät asioita, jotka ymmärrämme vaikeuksista: syöminen, hoivaaminen, sureminen jne. ja että (B) osaa teoista emme selvästikään ymmärrä – asioita, jotka näyttävät mielettömiltä tai taikauskaisilta (niin kuin ulkopuolisen silmissä monet toimet omassa kulttuurissamme) – ja että (C) joillakin teoilla voi tuossa kulttuurissa olla (muttei välttämättä ole) sama merkitys kuin meidän kulttuurissamme. Tähän ryhmään kuuluvat useimmat teoista, joita vastaan haluamme protestoida moraalisiin perustein ja joihin haluamme jopa puuttua: esimerkiksi jos ihmisiä näytetään vangittavan, kohdeltavan julmasti, surmattavan tai yllytetävän surmaamaan jonkin tietyn ryhmän jäseniä.

Samalla tavalla kuin 1700-luvun vallankumoukselliset esittivät julistuksen oletetuista yhtäläisistä oikeuksista ja jokaisen ihmisen arvokkuudesta, professori Charles Taylor on kehottanut meitä olettamaan jokaisen kulttuurin samanarvoiseksi – tai vähintäänkin ne kulttuurit, jotka ovat tuottaneet merkityshorisontin suurelle joukolle ihmisiä pitkän ajan kuluessa. Tällöin oletetaan, että näillä kulttuureilla on jotakin tärkeää sanottavaa kaikille ihmisille. Mikäli noudatamme tätä ohjetta, ja pysymme samanaikaisesti realisteina maailman suhteen, kuten aiemmin ehdotin – mikäli me toisin sanoen olemme yhä vakuuttuneita siitä, että kulttuurit tarjoavat erilaisia tapoja havaita sama objektiivisesti olemassa oleva maailma –, silloin voimme vain yrittää ymmärtää, millaisia tekoja nämä heidän käsityksensä mukaan ovat, ja millainen merkitys niillä on heille. Meidän tulee toisin sanoen yrittää sijoittaa heidät ryhmään A kehittämällä kykyämme nähdä heidän tekojensa merkitys.

On tärkeä muistaa esipuheessa ohimennen mainittu seikka: ymmärtäminen ei välttämättä edellytä hyväksymistä. Se, että ulkopuolinen ymmärtää miksi kosta pidetään jossakin kulttuurissa tärkeänä, ei tarkoita, että hän suvaitsee kyseisessä kulttuurissa kostoiksi tehtyjä surmantöitä. Jos yritämme muuttaa tuon kulttuurin ihmisten näkemystä kosta, meidän ei tarvitse (emmekä luultavasti edes voi) vedota globaaliin, universaaliin etiikkaan. Sen sijaan voimme vedota siihen, että elämme samassa

maailmassa (tai ainakin eri puolilla samaa maailmaa) ja kostolla on siten vaikutuksensa siihen, mitä tapahtuu toisella puolella maailmaa. Vetoomuksemme tarkoituksena on ennen kaikkea saada heidät näkemään tekonsa uudessa valossa jonakin mikä edellyttää yhteistä rationaalisuutta ja yhteisiä tunteita. Tästä pääsemmekin viimeiseen huomautukseeni.

Olen korostanut, että meidän ei tarvitse vedota globaaliin etiikkaan saadaksemme oikeuden protestoida sellaisia toisessa kulttuurissa tehtyjä tekoja vastaan, joita näytetään nyt suvaittavan. Voimme edelleen epäillä, onko olemassa ei-kulttuurisidonnaista globaalin etiikan järjestelmää, ja vakuuttua siitä, että löytyy lukuisia päteviä tapoja havaita sekä antaa merkityksiä kokemuksillemme ja teoillemme tässä maailmassa. Koska jokainen kulttuurinen ulottuvuus on historiallisesti avoin ja voi ainakin periaatteessa koska tahansa muuttua sisältä päin, on aina mahdollista, että vieraan kulttuurin ihmiset vakuuttuvat keskuudessaan protestimme oikeutuksesta (samalla tavoin kuin on mahdollista, että me vakuutumme siitä, että protestointi oli väärin, jopa meidän näkökulmastamme).

Haluaisin myös väittää, että tällöin ei ole kyse erilaisten eettisten järjestelmiemme ansioiden vertailemisesta (niin kuin filosofit sanoisivat, metaeettisestä hankkeesta, johon tarvitaan vain järjkeilyä). Pikemminkin on kyse yrityksestä nähdä kyseiset teot ja niiden tekijät (jotka näyttäytyvät erilaisina eri kulttuureissa) toisen kulttuurin ihmisten silmin. Siksi mukaan astuvat myös tunteemme sekä kunnioitus, jota tunnemme tilanteeseen osallisia ihmisiä ja heidän onnellisuuttaan kohtaan. Tämä edellyttää, että eri kulttuurien ihmisillä, jotka toimivat eri normien perusteella, on yhteisiä emotionaalisia ja rationaalisia kykyjä; se ei kuitenkaan edellytä, että he ovat osallisina yhdessä ja samassa globaalissa eettisessä järjestelmässä.

***Suomentanut
Jyrki Vainonen***